

ΑΡΧΗ 1ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ – Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ και Δ΄ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

**ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ- Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ
ΣΑΒΒΑΤΟ 21 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014**

**ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΕΣΣΕΡΙΣ (4)**

**Διδαγμένο κείμενο
Άριστοτέλους Πολιτικά (Θ2, 1-4)**

Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ταῦτ' πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν· πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις καὶ δῆλον οὐδὲν πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτὰς τινας)· περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον (καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἀσκησιν αὐτῆς). Ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν, καὶ ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσῃ τὸν μετέχοντα μὴ βάνουσον. Βάνουσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἀχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν διάνοιαν.

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «**Οὐ γὰρ ταῦτ' πάντες ... οὐκ ἄδηλον**».

Μονάδες 10

B1. Ποιες πρέπει να είναι, κατά τον Αριστοτέλη, οι προτεραιότητες της παιδείας;

Μονάδες 10

B2. Ποιο είναι το περιεχόμενο του ὀρου «**ἐμποδῶν παιδεία**» που χρησιμοποιεῖ ο Αριστοτέλης;

Μονάδες 10

ΑΡΧΗ 2ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ – Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ και Δ΄ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

- B3.** Με βάση το απόσπασμα «*Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν·*» και το παρακάτω μεταφρασμένο κείμενο, να εξηγήσετε γιατί ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η παιδεία πρέπει να έχει δημόσιο χαρακτήρα.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πρέπει το πλήθος των πολιτών να ασκεί την πολιτική εξουσία;

Για το πλήθος μπορεί κανείς να πει τούτο: το κάθε επιμέρους άτομο μπορεί να μην είναι τίποτε το αξιόλογο, ενωμένοι όμως όλοι μαζί είναι ενδεχόμενο να είναι, όχι σαν άτομα αλλά σαν σύνολο, καλύτεροι από εκείνους —όπως ακριβώς τα δείπνα που γίνονται με τη συνεισφορά πολλών είναι καλύτερα από εκείνα που γίνονται με έξοδα ενός μόνο ανθρώπου. Πολλοί καθώς είναι, ο καθένας διαθέτει ένα μόριο αρετής και φρόνησης, και έτσι, ενωμένοι οι πολλοί γίνονται, κατά κάποιο τρόπο, ένας άνθρωπος με πολλά πόδια, με πολλά χέρια και με πολλές αισθήσεις —και με ανάλογη, βέβαια, αρετή και εξυπνάδα.

Μονάδες 10

- B4.** Γιατί η ηθική φιλοσοφία του Αριστοτέλη είναι μέρος της πολιτικής του φιλοσοφίας;

Μονάδες 10

- B5.** Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β με τις οποίες έχουν ετυμολογική συγγένεια, ώστε να σχηματίζονται ζεύγη (από τη στήλη Β περισσεύουν τρεις λέξεις):

Στήλη Α	Στήλη Β
παιδείας	σχεδόν
λανθάνειν	διαφθορά
ὑπολαμβάνουσι	αφαίρεση
ἀρετήν	υπόλοιπο
ἦθος	παιχνίδι
ἐμποδών	λαθραίος
τείνοντα	κατάσταση
διαφέρονται	αριστείο
διηρημένων	πεζός
μετέχοντα	διένεξη
	εθισμός
	υπόληψη
	οξύτονος

Μονάδες 10

Αδίδακτο κείμενο
Δημοσθένους Πρὸς Ναυσίμαχον και Ξενοπείθην 19-20

Ἄκούω τοίνυν αὐτοὺς τὰ μὲν περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τῶν νόμων δίκαια φεύξεσθαι, παρεσκευάσθαι δὲ λέγειν, ὡς πολλὰ χρήματ' αὐτοῖς κατελείφθη καὶ ταῦτ' ἀπεστερήθησαν, καὶ τεκμηρίῳ χρήσεσθαι τούτου τῷ μεγέθει τῶν δικῶν ἃς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον, καὶ τὴν ὀρφανίαν ὀδυρεῖσθαι, καὶ τὸν τῆς ἐπιτροπῆς λόγον διεξιέναι· καὶ ταῦτ' εἶναι καὶ τοιαῦθ' οἷς πεπιστεύκασι καὶ δι' ὧν ὑμᾶς ἐξαπατήσιν οἴονται. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν τῶν δικῶν μέγεθος τῶν τότε ληχθεισῶν, μείζον ἠγοῦμαι τεκμηρίον ἡμῖν εἶναι ὡς ἐσυκοφαντεῖθ' ὁ πατήρ, ἢ τούτοις ὡς πόλλ' ἀπεστεροῦντο.

ἐπιτροπή: το ἔργο του επιτρόπου, επιτροπεία
τῶν δικῶν τῶν ληχθεισῶν: των υποθέσεων που εκδικάστηκαν

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

πολλά	: το επίρρημα στον θετικό βαθμό
τούτου	: την κλητική ενικού στο αρσενικό γένος
τῷ μεγέθει	: την αιτιατική πληθυντικού
μείζον	: την αιτιατική ενικού στο αρσενικό γένος στον θετικό βαθμό
πατήρ	: τη δοτική πληθυντικού αριθμού
φεύξεσθαι	: το απαρέμφατο του αορίστου β΄
κατελείφθη	: το γ΄ ενικό της οριστικής παρακειμένου στην ίδια φωνή
χρήσεσθαι	: το γ΄ πληθυντικό της ευκτικής του ενεστώτα
ἔλαχον	: το β΄ πληθυντικό της προστακτικής του ενεστώτα στην ίδια φωνή
ἐξαπατήσιν	: το β΄ ενικό της οριστικής παρατατικού στην ίδια φωνή.

Μονάδες 10

Γ3.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων:

λέγειν, χρήματ', τούτου, τεκμηρίῳ, οἷς, ὑμᾶς, τῶν ληχθεισῶν, μείζον. (μονάδες 8)

β. Στο απόσπασμα «**τῶν δικῶν ἃς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον**» να μετατρέψετε τη δευτερεύουσα πρόταση σε μετοχή. (μονάδες 2)

Μονάδες 10

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο εξώφυλλο του τετραδίου σας να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα Ατομικά στοιχεία μαθητή. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
4. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
5. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
6. Ώρα δυνατής αποχώρησης: 18.00.

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ και
Δ΄ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΣΑΒΒΑΤΟ 21 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

- A1.** Πράγματι, δεν έχουν όλοι τη γνώμη ότι πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι τα ίδια, ούτε με στόχο την αρετή ούτε με στόχο την άριστη ζωή ούτε είναι φανερό αν (η παιδεία) πρέπει να έχει στόχο της περισσότερο την άσκηση και την καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα. Αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό αν οφείλει να επιδιώκει αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές). Και σχετικά με αυτά που οδηγούν στην αρετή δεν υπάρχει καμία απολύτως συμφωνία (εξάλλου καταρχήν δεν έχουν όλοι την ίδια ιδέα για την αρετή που τιμούν. Επομένως είναι φυσικό να υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες και ως προς την άσκησή της). Είναι λοιπόν φανερό ότι οι νέοι πρέπει να διδάσκονται από τα χρήσιμα τα πιο απαραίτητα.
- B1.** Ο Αριστοτέλης, αφού έχει προβεί στην παρουσίαση των προβληματισμών σχετικά με τον χαρακτήρα, το περιεχόμενο και τους στόχους της παρεχόμενης στην εποχή του παιδείας, διατυπώνει τις προσωπικές του θέσεις του πάνω σε αυτά τα ζητήματα. Συγκεκριμένα, φαίνεται να ακολουθεί τη μέση οδό, καθώς υποστηρίζει ότι πρέπει να μαθαίνουν γνώσεις χρήσιμες για τη ζωή, όπως είναι η ανάγνωση, η γραφή, η αριθμητική και το σχέδιο, αλλά από αυτές όχι, παρά μόνο τις αναγκαίες. Και από τις αναγκαίες, όμως, πρέπει να δίνουν προτεραιότητα σε αυτές που ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και όχι στις ευτελείς που ασκούν οι δούλοι, οι οποίες αδρανοποιούν το σώμα και τον νου του ανθρώπου, τον καθιστούν αγροίκο («βάνουσον») και τον απομακρύνουν από την κατάκτηση της αρετής, που είναι και ο επιδιωκόμενος σκοπός. Δεν αρμόζει, λοιπόν, στους ελεύθερους ανθρώπους αναζητούν σε κάθε γνώση τη χρησιμότητα, γιατί αυτή μπορεί να τους οδηγήσει στη μονομέρεια.

B2. Με τη φράση «έμποδών παιδείας» ο Αριστοτέλης εννοεί την παιδεία με την οποία είμαστε καθημερινά σε επαφή, την παιδεία που ισχύει στην κοινωνία μας. Σε ένα παρακάτω χωρίο των Πολιτικών αναφέρει τι αποτελούσε συνήθως την παιδεία του καιρού του. Τα μαθήματα, λοιπόν, που διδάσκονταν εκείνη την εποχή, τα διακρίνει σε τέσσερις κλάδους και ήταν :

A) ανάγνωση και γραφή, αντικείμενα τα οποία θεωρούνταν χρήσιμα για τη ζωή («χρήσιμα πρὸς τὸν βίον»),

B) γυμναστική, η οποία συντελούσε στην καλλιέργεια της ανδρείας,

Γ) μουσική, η οποία θεωρούνταν και χρήσιμη για τη ζωή και ασκούσε ηθική επίδραση στον άνθρωπο,

Δ) μερικές φορές σχέδιο και ζωγραφική, δεξιότητες που θεωρούνταν κι αυτές χρήσιμες για τη ζωή.

Η αριθμητική δεν αναφέρεται, επειδή ίσως στη Αθήνα αυτή διδασκόταν στο σπίτι και όχι στο σχολείο.

B3. Όπως γίνεται αντιληπτό από τη φράση «Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν·», ο Αριστοτέλης είναι θιασώτης της νομοθετικά κατοχυρωμένης παιδείας. Η παιδεία πρέπει να είναι με νόμο κοινή για όλους, γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο υπηρετούνται η ευδαιμονία και η ενότητα της πόλης, και να μην παρέχεται ιδιωτικά με πρόγραμμα διδασκαλίας που επιλέγουν οι ίδιοι οι γονείς.

Η κοινή παιδεία είναι, κατά το φιλόσοφο, αίτημα της κοινωνικής και πολιτικής ισότητας των πολιτών. Υπερασπίζεται, λοιπόν, τον δημόσιο χαρακτήρα της παιδείας με τα επιχειρήματα του «τέλους» και του «όλου» της πόλης > **ανάλυση αυτών των επιχειρημάτων.**

Αναφορικά με το μεταφρασμένο απόσπασμα, θα πρέπει να επισημανθεί η διατύπωση της αθροιστικής θεωρίας, σύμφωνα με την οποία το πλήθος υπερέχει του ενός ή των λίγων, γιατί μπορεί να διαθέτει συνολικά περισσότερη αρετή και φρόνηση (χρήση παραδειγμάτων, προκειμένου να γίνει πιο εύληπτη η δύναμη και η αξία των πολλών). Ενωμένοι δηλαδή οι πολίτες μπορούν να καταστούν πιο αποτελεσματικοί και αντικειμενικοί από τους λίγους και τους άριστους. Για να επιτευχθεί όμως η σωστή άσκηση της εξουσίας και να πραγματωθεί ο απώτερος στόχος της πολιτείας που είναι η ευδαιμονία του συνόλου, θα πρέπει να παρέχεται κοινό περιεχόμενο μόρφωσης σε όλους τους πολίτες.

B4. Σχολικό βιβλίο σελίδα 178

«Διαβάσαμε ως τώρα ... των *Ηθικών Νικομαχείων* του»,

B5. παιδείας - παιχνίδι

λανθάνειν - λαθραίος

ύπολαμβάνουσι - υπόληψη

ἀρετήν - αριστείο

ἦθος - εθισμός

ἐμποδῶν - πεζός

τείνοντα - οξύτονος

διαφέρονται - διένεξη

διηρημένων - αφαίρεση

μετέχοντα – σχεδόν

περισσεύουν: διαφθορά, υπόλοιπο, κατάσταση.

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Ακούω λοιπόν ότι αυτοί από τη μια θα αποφύγουν τα δίκαια σχετικά με τα ίδια τα γεγονότα και τους νόμους κι από την άλλη ότι έχουν προετοιμαστεί να πουν ότι πολλή περιουσία κληροδοτήθηκε σε αυτούς, αλλά τους την αφαίρεσαν κι ότι θα χρησιμοποιήσουν ως απόδειξη αυτού το μέγεθος των δικών που έκαναν στην αρχή κι ότι θα κλάψουν για την ορφάνια τους κι ότι θα αναφερθούν διεξοδικά στην επιτροπεία. Και (τα επιχειρήματα) είναι αυτά και τέτοια στα οποία έχουν εμπιστοσύνη και με τα οποία νομίζουν ότι θα σας εξαπατήσουν. Εγώ όμως θεωρώ ότι το μέγεθος των υποθέσεων που εκδικάστηκαν τότε μας αποδεικνύει περισσότερο ότι συκοφαντούσαν τον πατέρα παρά ότι τους στέρησε πολλά.

Γ2. πολύ, οὔτος, τά μεγέθη, μέγαν , πατράσι,

φυγεῖν, καταλέλειπται, χρῶντο, λαγχάνετε, ἐξηπάτας

Γ3α. λέγειν : τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο παρεσκευάσθαι

χρήματ' : υποκείμενο του κατελείφθη, αττική σύνταξη

τούτου : γενική αντικειμενική στο τεκμηρίω, ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

τεκμηρίω : κατηγορούμενο στο αντικείμενο μεγέθει του χρήσεσθαι

οἷς : αντικείμενο στο πεπιστεύκασι

ὕμᾱς : αντικείμενο στο ἔξαπατήσειν

τῶν ληχθεισῶν : επιθετική μετοχή ως επιθετικός προσδιορισμός στο δικῶν

μειζον : επιθετικός προσδιορισμός στο τεκμήριον , ως ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

Γ3β. «τῶν δικῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς λαχουσῶν» .